

Træsko.

Af T. Kragelund.

Træsko er en meget gammel Beskyttelsesgenstand for Fødderne. Særlig hos agerdyrkende Folk har Træsko været meget benyttede og tillige været meget nyttige i selve Arbejdet med at dyrke Jorden.

I Vintertiden, baade i Frost og Tø, var Træsko lune og tørre at have paa Fødderne.

De ældste Træsko var udelukkende af Træ, og i den ydre Form var de meget forskellige. Indvendig drejede det sig kun om, hvorvidt de passede for Foden. —

Om Pasformen kunde der fortælles meget baade sørgeligt og glædeligt, for Træskomændene var nemlig ikke alle lige dygtige.

I enkelte større Landsbyer boede der en Træskomand, men Træskomanden var som sagt ikke altid Opgaven voksen, selv om han forstod, at Træskoene skulde passe til Foden; det var ofte saaledes, at Foden skulde passe til Træskoene, hvilket gav Ligtorne, Knyster paa Vristen og Ømhed i Hæl og Tær, kort sagt var det en Tortur at gaa i saadanne Træsko, og saa var det endda værst, at de aldrig var ens.

Der var et Udtryk, der passede paa dem: »Den ene Træsko passer lidt bedre end den anden, men daarlige er de begge.«

Naar Fødderne var helt ødelagt af Ligtorne og

Knyster, maatte den paagældende af Sted til en dygtig Træskomand, og det var straks noget helt andet. Der blev taget Maal af Foden, og afmærket, hvor Ligtorne og Knyster sad, og naar Dagen var bestemt, naar Træskoene skulde være færdige, sagde Træskomanden: »Saa maa do sjæel koem, for a udlevirer kun Træsker, der passer. Mi Træsker ska pas, ingen Stejer maaet gnaev o æ Fued«. Og saaledes var det. Træskoene passede saa godt at Ligtorne og Knyster var forsvundet, længe før Træskoene var slidt.

Træskomændene var ogsaa kendt for enten at lave stærke Træsko til Slid, eller for at lave tynde og lette Træsko, saa der var forskellige Benævnelser paa Træskoene. En Træskomand satte altid for lidt Træ i Næsen, en anden for meget i Svangen, hos en tredie vilde Hæltræet altid revne, og hos en fjerde sad Stampen for langt fremme, hvilket var til stort Besvær, naar der skulde gaaes Ture, idet baade Fødder og Ben blev ømme og trætte.

I Forhov eller Forstamp samt Bagstamp skulde der være passende med Træ, saaledes at de var tykke nok til Sømmene.

Baghov (Bagstampen) maatte heller ikke sidde for langt fremme eller tilbage, Bagstampen skulde sidde lige under Hælen eller en lille Smule fremefter, saaledes at det passede til Tyngdepunktet for Legemets Vægt. — —

Til Træskoenes Udstyr hørte smukke Snit ovenpaa Overtræskoen, nogle paa tværs, andre paa langs, og nogle kunstfærdige ude paa Næsen. Ligeledes med Træskogjorden, der i mange Tilfælde var af Messing eller Kobber og blev pudset, saa den skinnede.

Selve Træskoene blev skuret til Søndag og Helg, eller naar vedkommende skulde til Gilde.

I det skovfattige Vestjylland blev de fleste Træsko

købt paa Markederne, hvor Træskomændene fra Skov-egnene kom med deres Varer.

Paa Markederne hørte man Folk sige: »A kjøft mæ en Par Træsker«. Eller: »A haaej et andt o kom te Mærkend atter som en Par Træsker«. Eller ogsaa: »A haaer lieg kjøvt en Dusin Træsker (töl Par) saaen i lisse manne Størrelser er gue o kom hjæem mej te æ Bøen, saa sku et da vær seer, om di flest et ku find en Par, der ku pas«.

Dagen efter Markedet, naar de nye Træsko skulde efterses, lød der ofte noget helt andet.

»A bløv da saa faabandet snøt o æ Mærkend, æ Træsker, a fæk, waa a El. De er kun Bøgetræsker, der ka haaeld te mi Arber. Elle-Træsker æ gue, nær en ska te Liegs (Dans). Ja, te en Auteskuen er di aasse gue, men hejsen er de El o Piel noved skidt te Træsker.«

Aftægtsmanden saa paa Træskoene, mens han smaalo, og sagde saa: »Jov sier I, nær en saaen kommer te Mærkend, saa ka en næem blyv snøt. Æ Træsker er der gjaen jen helder anden Døvel begravet i; der ska naak vær for let Træ andten heer helder deer. Ja, æ Mærkendstræsker er gjaen noved mæ Fejl, som de heer Træskomænd et ku sæel i dje Hjæemejn, o saa er et wos heer o æ Vesterejn, der ska ha de kassiret Kram. De væest er jo, nær vi saaen kommer te Mærkend o foer wal manne Kaffeponser, saa er æ Træsker faaele gue aald sammel, hwa andten di er a El, Piel helder Birk. A sejer aaltdi, en ska bode vær edre (ædru) o waagen, nær en ska kyef Træsker«.

— — —

Aftægtsmanden havde Ret; paa Markederne blev der solgt mange daarlige Træsko.

I Sydvestjylland var det i Varde og Ribe ved de store Markeder, at Træskohandelen især fandt Sted.

Der blev sagt, at de bedste Træsko købtes paa Markederne i Vorbasse.

Foruden Markedshandelen var der enkelte Landkøbmænd, der drev Storhandel med Træsko. Til disse hørte Poul Bjermann i Tømmerby, Sneum Sogn.

Et kendt Udtryk fra den Tid, 1860—70, var baade i Hunderup og Darum Sogne: »Æ de noved o rejs te Mærkend for o fo Træsker? Kyef di Træsker ve Bjermann i Temby, hans er gue«.

Træsko, der solgtes i Dusin (12 Par), var gerne med en halv Tomme Forskel i Størrelse.

I et Hjem med mange Børn var det en stor Begivenhed, naar de mange Træsko i Posen blev rystet ud paa Gulvet. Der skulde prøves og prøves, for det skulde gerne være saaledes, at hver fik et Par, der passede. Resten blev lagt paa Loftet til senere Brug.

Træskomageri.

Fra Hunderup Sogn eller omkringliggende Sogne kendes det ikke, at nogen Vestjyde skulde have drevet Træskomageri, hverken som Haandværk eller Husflid. Grunden var ganske simpelt, at der ikke fandtes Skov, der kunde give Træ til Træsko.

Derfor kunde man altid være sikker paa, hvis der et eller andet Sted i Sognet eller Nabosognet boede en Mand, der kunde lave Træsko, at da var Manden fra Østkysten, hvor mange, eller de fleste dengang kunde lave Træsko; dog brugte alle ikke Færdigheden som Næringsvej, men til Husbehov.

I Landsbyen Sejstrup i Hunderup Sogn boede i Aarene omkring 1850—60 Laust Thiem, som var Træskomand, dog mere Landmand end Træskomand.

Laust Thiem var fra Øster Lindet, hvor han var

udlært Træskomager. Lysten til Landbrug var større, hvorfor han drog til Vestjylland og købte Ejendom. Men det var ikke som paa Østkysten, Jorden var tarvelig, og derfor maatte Laust Thiem igen til at lave Træsko for at hjælpe paa Indtægterne. De fleste var dog ikke glade for Træskoene, da Pasformen ikke var god. Og saa vilde han helst lave Træsko af Elletræ, der var let Træ at skære og bore i, men meget daarligt kunde holde til Slid, og tillige var man drivvaad om Fødderne, naar man gik med Elletræsko i Regnvej eller Dug.

En anden Træskomand fra omtrent samme Tid, Aarene 1860—70, var *Peder Hansen* fra Brandgaardene i Darum Sogn. Han var ogsaa Østjyde, fra Skodborg. Det var ogsaa Landbruget, der mest optog ham, ligesom Laust Thiem i Sejstrup.

For Peder Hansen var dette med Gaarden paa Darum Mark ogsaa en Skuffelse. I de første Aar var det meget tørt, saa Avlingen gik næsten helt ud. Efter dette solgte Peder Hansen Gaarden og købte en mindre Fjendom paa Kjærgaard Mark i Hunderup Sogn. Men ved Siden af Landbruget maatte han bruge Haandværket for at tjene til de fleste Udgifter.

Som Træskomand var Peder Hansen meget dygtig. Alle vidste, at Træsko fra ham passede til Foden og havde den Pasform, der skulde til for ikke at faa Knyster eller Ligtorne. I Kjærgaard Skov var der svære Bøgetræer, og af disse købte Peder Hansen ikke saa faa Stammer til Træsko.

Det gjaldt om at faa noget ud af det, man havde. Gaardejer *Hans Nielsen*, der i 1870erne købte en af Kjærgaard-Gaardene med tilhørende Stykke af den gamle Skov. lod hugge et mindre Bøgetræ, og Stammen kørte han til Peder Hansen, der skulde lave det hele til Træsko. Der blev aftalt forskellige Størrelser. Efter

nogen Tid havde Peder Hansen Træskoene færdige, og Hans Nielsen fik dem hjem paa Loftet, saa han i mange Aar havde Træsko til Familien.

Naar der i det foregaaende er fortalt lidt om Træsko, Træskohandel og Træskomænd, da har det kun været om Træsko af Træ, Randers-Træsko eller Randers-Faasowen (Facon).

I Aarene omkring 1870, Kornsalgets og Merglingens Tid, der gav lidt bedre Kaar for Landbruget, kom Træsko med Læder frem. Det var Halvdelen af øverste Træsko, der blev skaaret bort og erstattet med Læder, hvilket var behageligt for Foden, men havde den Fejl, at det kostede flere Penge, hvorfor det kun var de velhavende, der brugte Træsko med Læder.

Sydvestjyllands sidste Træskomand var, kan man vist sige uden at komme nogen for nær, Træskomand *Niels Christian Jensen*, født i Jerlev ved Kolding 1852 og død i Vilslev 1927.

Niels Chr. Jensen var altsaa heller ikke Vestjyde, men Tilflytter, og havde lært Haandværket hjemme paa Østkysten, men Træskohaandværket passede ham ikke rigtig. Landbruget var ham ikke fremmed, og paa en Maade var det der, Lysten var. Men saa var Spørgsmaalet: »Hvordan kommer man i Gang uden Penge?« —

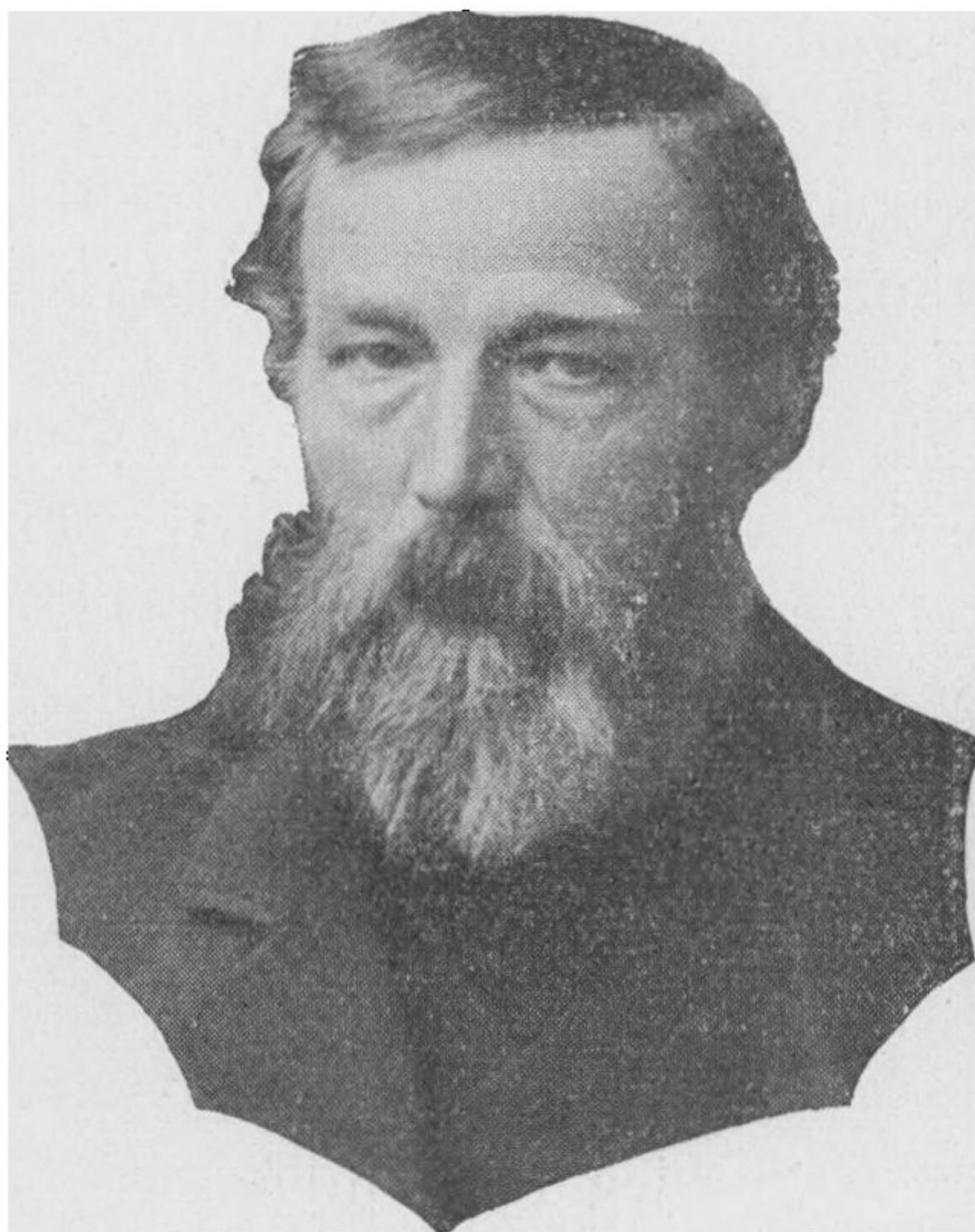
Saa tog Niels Chr. Jensen en rask Beslutning. I Efteraaret 1880 rejste han hjemmefra til Vestjylland. Her tog han Plads som Forkarl paa Tangegaard ved Ribe, men heller ikke dette passede ham rigtigt.

Paa Tangegaard tjente en ung Mand fra Vilslev, *Hans Marius Brøns*. Han og Niels Chr. Jensen blev gode Venner, og Resultatet blev, at de to, da Aaret var gaaet, fulgtes hjem til Vilslev.

Niels Chr. Jensen lejede et Par Stuer, hvor han saa vilde forsøge sig med Haandværket. Først maatte

der Bud til Jerlev ved Kolding efter Haandværkstøjet, og saa maatte der skaffes Træ. I Vilslev fik han en Gaardmand til at køre til Sønderskov ved Brørup efter nogle store Bøgestammer, og saa kunde Arbejdet tage sin Begyndelse.

Træskomand, Niels Chr. Jensen.

Nu har det aldrig været let for en fremmed fra en anden Egn at komme i Forstaaelse med Vestjyderne og at blive regnet for en af deres egne, men for Niels Chr. Jensen gik det uden Vanskelighed eller rettere af sig selv. Grunden var i første Omgang den, at han var en køn ung Mand, stor og stout, havde været Gardist og var kendt med at omgaas fremmede Mennesker. Dertil kom, at de Vilslev Mænd og Koner hurtigt erfarede, at han var en første Klasses og samtidig moderne Træskomand.

I første Omgang var det Børnene, der var glade ved Træskomanden, for hos ham fik de Træsko med

Læder, ikke fordi han ikke kunde lave Træsko helt af Træ, men han vidste af egen Erfaring, at Barnefødder er ømfindtlige for alt, hvad der er haardt; derfor vilde han nødigt, at Børn skulde gaa med Træsko helt af Træ.

Det varede heller ikke længe, inden først Konerne og kort efter Mændene gik over til Træsko med Læder.

Det var særlig de lange Spadsereture fra Vilslev ud gennem Marskengene til Havet, der gav ømme Fødder, men i Træsko med Læder mærkedes ingen Træthed eller Ømhed.

Saaledes gik et Par Aar for Niels Chr. Jensen, men tilfredsstillende var det ikke for ham. Det var igen Haandværket, der ikke kunde fylde Tilværelsen, og det at være godt lidt af de ældre og velset i de unges Lag kunde heller ikke slaa til. Det var bare det, at en ung Pige med et Par straalende, kønne Øjne kunde se saa bestemt paa ham, naar de mødtes til Gilde. Men Niels Chr. Jensen sagde til sig selv: »Saaledes ser hun vel ogsaa paa de andre unge Mænd, og saa er det vist bedst, at jeg forsvinder«.

Det var en Foraarsdag paa andet Aar. Niels Chr. Jensen havde nogle Dage før faaet store Bøgestammer hjem fra Sønderskov og havde travlt med at save og lave Træsko. Lige paa en Gang tog han en rask Beslutning. Nu skulde det have en Ende. Amerika var Rejsens Maal, han vilde væk fra det hele.

Niels Chr. Jensen fik fat i Spaden for at grave et langt, dybt Hul, i hvilket de friske og saftige Bøgestammer skulde puttes ned, for der kunde de ligge et Par Aar uden at blive værdiløse til Træsko, for, tænkte Niels Chr. Jensen, i to Aar kan der ske saa meget. — —

Det blev langt ud paa Natten, inden Arbejdet var færdigt. Dagen derpaa skulde et eller andet ordnes,

og til en enkelt skulde der siges Farvel. Men saa hende? Nej, til hende vilde han ikke sige Farvel, for hun skulde ikke mærke, det tildels var hende, der var Skyld i Rejsen til Amerika.

Næste Dag var gaaet. Det var snart Aften, alt var i Orden, og om nogle faa Timer var han paa Vej til det fremmede og ukendte. Det var næsten mørkt. Han havde Rejsetøjet paa. Da puslede det ved Døren, en ung Pige traadte ind, sagde God Aften og føjede til: »Jeg hørte for lidt siden, at du vilde rejse til Amerika. Det kan jeg ikke forstaa. Jeg synes, du skulde blive hjemme.«

Niels Chr. Jensen tabte helt Fatningen og sagde: »Synes du det?« – »Ja, det synes jeg, men det kan vi tale om en anden Gang«, og væk var hun.

Niels Chr. Jensen vidste hverken ud eller ind, men rejse nu kunde han ikke.

De enkelte, han havde fortalt om Rejsen, gik han til og sagde, at han havde forandret Sind og blev hjemme. —

Bøgestammerne kom lidt efter lidt op af Jorden, og Træskohaandværket gik atter for fuld Kraft.

Da Efteraaret kom, blev Træskomanden gift med Thomasine Hansen, hende der standsede ham paa Vejen til Amerika.

Engang er der sagt eller skrevet: »Om Mennesker burde der ikke fortælles længere, end til de blev gift«. Til dette kan der siges baade Ja og Nej og mere. Men om Thomasine og Niels Chr. Jensen kunde der skrives en hel Bog om, hvad to Menneskers ubøjelige Villie og trofaste Sammenhold kan faa udrettet, og hvordan de fik skabt et Hjem i Guds frygt, hvor det er godt at være, ikke alene for dem, der hører Hjemmet til, men ogsaa for Familie og Naboer.

Thomasine havde arvet et lille, gammelt Hus, Øst

i Vilslev By med tilhørende to Tønder Land langt ude vesten for Byen. Dette Hus blev deres Hjem, og her begyndte to glade Mennesker deres Livsgerning.

Niels Chr. Jensen blev tidligt klar over, at Træsko-handværket ikke var til at bygge en Fremtid paa, der maatte tjenes Penge paa anden Maade, men ikke som almindelig Daglejer, for det gav ingen Penge.

Det første, han slog sig paa, var Tækkehaandværket. Hos Byens gamle Tækkemand fik han Arbejde, og det gik udmærket. Det varede ikke længe, før den gamle Tækkemand blev overflødig, og Træskomanden havde det hele, hvilket gav Arbejde fra tidligt Foraar, til Græsset skulde slaas i Marskengene.

I Engene som Sletkarl var Træskomanden ogsaa med Nat efter Nat en hel Maaned. Marsksletarbejdet var strengt, men der kunde tjenes store Penge, da det meste var paa Akkord pr. Tønde Land. Træskomanden nøjedes ikke med een Tønde Land, enkelte Gange slog han to i Døgnet og aldrig under halvanden.

Det var stadig Penge, der trængtes til for at komme fremad, og som Tiden gik, kom der en Børneflokk til Huse. —

Spøgefuldt sagde Træskomanden, hver Gang Familien forøgedes: »Nu maa vi have et Stykke Jord mere købt, for efterhaanden som Flokken bliver større, skal vi have mere Jord at styre dem paa«.

Om Vinteren var det Træsko, det gik løs med. Dette Arbejde gav flere Penge, end han kunde tjene ved at gaa ud som Tærsker.

I de korte Vinterdage var Niels Chr. Jensen paa Værkstedet til langt ud paa Aftenen. Der var da baade en og anden, der havde et Ærinde til Træskomanden. De fleste havde erfaret, at Niels Chr. Jensen ikke bare var fyldt med dette ene at arbejde og tjene Penge. Mange unge vilde ogsaa gerne ind for at tale

med ham, for Træskomanden kunde tænke og forstod lidt bedre end de fleste, at alle Vegne, hvor der er Mennesker, er der ogsaa Tanker og Meninger, derfor er vi alle afhængige af hinanden, og derfor maa vi efter Evne forsøge at forstaa, hvad der foregaar, ikke alene indenfor Sognets Grænser, men ogsaa i andre Lande. —

Mange gode Samtaler blev ført i Træskoværkstedet. Niels Chr. Jensen slog ogsaa med Tiden ind paa andre Omraader. Ved Siden af Værkstedet indrettede han en Røgovn, hvor de friske Træsko langsomt kunde tørres. Tillige kunde Egnens Folk komme med deres Kød, Flæsk og Pølser og faa det røget, hvilket var noget ganske nyt den Gang.

Saaledes fortsatte han mange Aar, men Kræfterne kan ikke holde evigt, heller ikke for Thomasine og Niels Chr. Jensen. Nu var der ogsaa gaaet saa mange Aar, at de med god Grund kunde se tilbage. Da var der opdraget ti raske og dygtige Børn og sammenkøbt i mindre Stykker 17 Tønder Land, bygget nyt Stuehus og Stald. De havde en stor, kraftig Hest og 5 svære Korthornskøer og ligesaa mange Ungkreaturer, men ikke noget, der kaldtes Gæld.

Da Niels Chr. Jensen døde i 1927, havde han i adskillige Aar lagt Træskohaandværket til Side. Men endnu kan mange huske, hvorledes to Stykker Bøgetræ i hans Hænder kunde formes og blive til to kønne Træsko, der nøjagtig var ens, et Kunststykke, der maatte beundres.

At lave én køn Træsko var ikke vanskeligt, men at lave en tilsvarende og modsat, saa man ikke kunde maale eller se Forskel noget Sted, var ikke mange givet. Men Niels Chr. Jensen kunde.

Træskoværktøjet var forskellige Økser, baade skraa, skæve og flade med ligesaa forskellige Skafter, Bore-

blokken med Kiler til at holde Træstykkerne fast, naar der bores med Nauer, og Tællebænken med forskellige Slags Spaanknive, samt Huljernsskraberne til Afpudsning af Træskoene indvendig.

For at kunne lave et Par Træsko fordredes mange Aars Øvelse, et medfødt Haandelag og Evne til at forme noget kønt.

Fodens Omrids paa et Stykke Brædt var alt, hvad der var at arbejde efter, og derfor maatte Træskomanden have Fodens Form i Bevistheden under Arbejdet. — — —

Der kan nævnes, at da Niels Chr. Jensen kom til Vilslev, levede der en Kone, der var født med forkrøblede Tæer, og kun kunde gaa i Træsko af Træ. Hun var meget uheldig stillet, da hun maatte gaa og slæbe i alt for store Træsko. Til denne Kone borede Niels Chr. Jensen Træsko, saa de passede til hendes Fødder, og hendes Gang forandredes saa meget, at mange ikke vilde tro, det var hende. Enhver kan forstaa, at Konen var glad.

Tiden er nu en anden, baade hvad Træsko og Arbejde angaar, og fra Østjylland flytter der ikke flere Træskomænd til Vestjylland.
